

Lietz, Natalia

"Bogdan Suchodolski - w stulecie urodzin. Trwałość inspiracji", I. Wojnar, J. Kubin, Warszawa 2004 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 50/3-4, 266-271

2005

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aneksy (łącznie 13), *Lista absolwentów z lat 1946–2004*, *Album ilustracji* i niezmiernie dokładny *Indeks osób* dopełniają przebogata ofertę informacji, jaką czytelnicy otrzymują w Księdze. A przecież wspomnieć także trzeba o luksusowym wyposażeniu zewnętrznym, doskonałym papierze, wykwinnym kroju czcionki, albumowej oprawie. Pomysłodawca *Księgi* profesor Jan Tyszkiewicz obdarzył Instytut Historyczny pomnikiem godnym Jubileuszu. Można o tym dziele z pełnym uzasadnieniem powiedzieć: „Książka mądra i piękna jak głowa Ateny.”

Tadeusz Bienkowski
Warszawa

I. Wojnar, J. Kubin (red.): *Bogdan Suchodolski – w stulecie urodzin. Trwałość inspiracji*. Warszawa 2004, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, 342 s.

Tytuł niniejszej książki, stanowiącej siódmą z kolei publikację przygotowaną przez Zespół Edukacji i Kultury działający w ramach Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, ma szczególny charakter. Niniejsza publikacja została bowiem wydana tuż po zakończeniu interdyscyplinarnej konferencji zorganizowanej dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Bogdana Suchodolskiego (27.12.1903). Konferencja została zorganizowana przez Komitet, w którego skład weszły osoby reprezentujące bądź to instytucjonalnie, bądź personalnie, podstawowe obszary badań i działalności, które były bliskie Suchodolskiemu. Konferencja ta miała miejsce w dniach 28–29 października 2003 r. w Domu Pracy Twórczej PAN w Mądralinie k/Warszawy i brało w niej udział ponad sześćdziesiąt osób, spośród których znalazło się *gros* byłych współpracowników i uczniów profesora. Jak wiadomo, Suchodolski był jednym ze współtwórców, a zarazem animatorów Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus”, z którego inicjatywy zorganizowano owo posiedzenie. Od samego początku istnienia Komitetu, do końca swojego życia profesor związany był z jego działalnością, zaczynając od kierowania Komisją Kultury, Kształcenia i Wychowania, a kończąc na przewodniczeniu Zespołowi Edukacji i Kultury.

Drużga część tytułu książki – *Trwałość inspiracji* – ma swoje uzasadnienie w fakcie, że zasadniczą intencją komitetu organizacyjnego dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Suchodolskiego było ukazanie trwałej aktualności i wciąż żywej inspiracji wyływającej z jego dzieł oraz zaangażowanej działalności na forum publicznym.

Nazwiska redaktorów, pod których kierownictwem niniejszy zbiór studiów został wydany, dobrze znane są polskim pracownikom nauki. Irena Wojnar znana jest w kręgach naukowych jako wieloletnia współpracowniczka Suchodolskiego, która po jego śmierci w 1992 r., przejęła po nim kierowanie Zespołem

Edukacji i Kultury Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN. Wojnar jest równocześnie autorką licznych prac z zakresu oświaty, edukacji, teorii wychowania estetycznego, estetyki i sztuki, a także znana jako współautorka książki Suchodolskiego zatytułowanej *Nasza współczesność a wychowanie* (Warszawa 1972) i dwu jego antologii: *O umeni a vychovy. Teorie a praxe estetické vychovy w Polsku* (Praha 1981) oraz *Humanizm i edukacja humanistyczna* (Warszawa 1988). Jerzy Kubin natomiast znany jest w kręgach naukowych jako bliski współpracownik Suchodolskiego w dziedzinie upowszechniania nauki i krzewienia kultury umysłowej, a także jako współredaktor dzieł zbiorowych wydawanych wspólnie z profesorem, do których między innymi należą takie prace, jak: *Nauka w kulturze ogólnej* (Wrocław 1985); *Kultura umysłowa* (Warszawa 1990); oraz *Upowszechnianie nauki w świecie – nowe doświadczenia i badania* (Wrocław 1990).

Niniejsza książka stanowi sumę referatów i dyskusji przeprowadzonych podczas konferencji w Mądralinie w 2003 r. We *Wstępie* publikacji autorzy odsyłają czytelnika do pozycji, w których znajdują się bardziej szczegółowe prezentacje i omówienia przeprowadzonych podczas konferencji obrad (I. Wojnar: *Bogdan Suchodolski – w stulecie urodzin. Trwałość inspiracji*. „Nauka” 2003 nr 4 s. 112–123; J. Kubin: *Konferencja w stulecie urodzin Bogdana Suchodolskiego*. „Biuletyn «Polska 2000 Plus»” 2004 nr 1 s. 106–114; Wiesława Pielańska: *Trwałość inspiracji. Profesor Bogdan Suchodolski w stulecie urodzin*. „Rocznik Pedagogiczny” 2004 t. 27 s. 281–285).

Na niniejszą książkę składa się dwadzieścia pięć artykułów. Poprzedzone są *Wstępem* autorstwa redaktorów niniejszej publikacji. Na końcu książki prezentowana jest prawie pełna bibliografia prac profesora, brakuje jedynie *Encyklopedii wychowania ZNP* z okresu międzywojennego, w której redagowaniu brał udział Suchodolski.

W swoich artykułach autorzy opierają się przede wszystkim na licznych pracach Suchodolskiego zamieszczanych przezeń w licznych czasopismach naukowych i popularnonaukowych. Ponadto wykorzystują między innymi takie pozycje książkowe, jak: *Uspołecznienie kultury* (Warszawa 1947); *Wychowanie dla przyszłości* (Warszawa 1947); *O pedagogikę na miarę naszych czasów* (Warszawa 1959); *Narodziny nowożytnej filozofii człowieka* (Warszawa 1963); *Labirynty współczesności. Niewola i wolność człowieka* (Warszawa 1972); *Dzieje kultury polskiej* (Warszawa 1986).

Zgrupowane wokół trzech głównych wątków tematycznych referaty i dyskusje poświęcone są humanistycznym problemom „ludzkiego świata” i dotyczą przede wszystkim humanistycznych inspiracji wizji świata, kultury i człowieka w powiązaniu z humanistyczną historią kultury (refleksja nad pytaniami stawianymi historii, historii literatury, filozofii i nauce; wielka wizja kultury humanistycznej, afirmującej wielkość człowieka; świat ludzkiej twórczości filozoficznej,

naukowej, artystycznej i technicznej; nauka, technika i sztuka w perspektywie twórczych dokonań i ich pedagogicznych konsekwencji). Koncentrują się również na pedagogice jako nauce o człowieku (próby odczytania pedagogicznych aspektów humanistycznego świata; działalność Suchodolskiego jako zasłużonego eksperta edukacji itd.) oraz na działalności publicznej profesora w Polsce i poza jej granicami (działania podejmowane na forum PAN i Narodowej Rady Kultury oraz prace badawczo-organizacyjne w skali międzynarodowej).

Analizując pobieżnie tytuły i układ rozdziałów zawartych w spisie treści, można na początku odnieść wrażenie, że książka ta została zredagowana chaotycznie i niekonsekwentnie, bo niezgodnie z zamierzeniem zespołu dla uczczenia setnej rocznicy urodzin profesora Suchodolskiego, który to zespół zaproponował koncentrację referatów i dyskusji wokół trzech wyżej wymienionych grup tematycznych. Gdyby redaktorzy niniejszej książki konsekwentnie zdecydowali się na przyjęcie tego kryterium podziału rozdziałów, wówczas kolejność tych rozdziałów winna być diametralnie różna od rzeczywiście zawartej w książce i winna, moim zdaniem, przedstawiać się zupełnie inaczej. W takim wypadku książka winna być raczej podzielona na trzy części, których tytuły odpowiadałyby nazwom kolejnych grup tematycznych utworzonych podczas konferencji w Mądralinie w 2003 r. To właśnie te nazwy stanowiłyby prawdopodobnie najlepsze kryterium podziału prezentowanych wcześniej treści. Gdyby redaktorzy zdecydowali się na takie ujęcie i przedstawienie treści referatów oraz dyskusji z tamtej konferencji, kolejność rozdziałów byłaby inna. Na przykład, zdaje się, że najlepiej byłoby, gdyby w odpowiednio zatytułowanej części I kolejno znalazły się rozdziały w głównej mierze poświęcone zagadnieniom humanistycznych inspiracji wizji świata, kultury i człowieka w powiązaniu z humanistyczną historią kultury. Osobiście uważam, że w tym miejscu z całą pewnością winny się znaleźć kolejne rozdziały autorstwa Ireny W o j n a r *Humanistyczne przesłanie Bogdana Suchodolskiego*, Jana D a n e c k i e g o *W stronę przyszłości*, Wiesławy P i e l a s i ń s k i e j *Profesora Bogdana Suchodolskiego idea uspołecznienia kultury: trwałość inspiracji i aktualność ostrzeżeń*, Andrzeja C i ą ż e l i *Bogdana Suchodolskiego propozycja uspołecznienia kultury i jej inspiracje*, Andrzeja G r z e g o r c z y k a *Używanie „rozumu” a stan aktualny ludzkości*, Janusza G a j d y *Europa w refleksjach Bogdana Suchodolskiego*, Ryszarda Ł u k a s z e w i c z a *Globalizacja jako iluzja wcielana. Od możliwości świata do świata możliwości*, Zygmunta Ł o m n e g o *Humanistyczne inspiracje wizji świata, kultury, człowieka* oraz Kazimierza Ż y g u l s k i e g o *Myśliciel i bieg stuleci*. W rozdziałach tych bowiem autorzy kładą szczególny nacisk na szeroko rozumiany humanizm rozpatrywany w kontekście dziejów kultury. Autorzy niniejszych artykułów prezentują wizję humanizmu w ujęciu Suchodolskiego, przyglądając się i szczegółowo analizując jego poglądy pod kątem obecności w nich wątków humanistycznych. Zaproponowana konfiguracja

rozdziałów byłaby o tyle korzystniejsza, że w sposób ciągły wyjaśniałaby rozumienie humanizmu przez Suchodolskiego w przeróżnych kontekstach myślowych. Po pierwsze, humanizmu określanego przez ludzką twórczość oraz nowatorską koncepcję orientowania procesu formowania człowieka ku przyszłości. Po wtóre, humanizmu określanego przez obowiązek podjęcia próby odpowiedzi na pytanie o sens ludzkiego życia, określenia zadań ludzkiej działalności, wskazania miary ludzkiej odpowiedzialności za czyny podjęte lub zaniechane. Po trzecie, humanizmu ściśle związanego z kulturą techniczną, którego intencją winno być nieprzerwane dążenie do pogodzenia człowieka z techniką poprzez ograniczenie jej wrogich człowiekowi aspektów i przyjęcie jej w służbę ludzkości. Po czwarte, humanizmu nakazującego realizować we wszystkich szkołach nie tylko ideę ludzkiej rodziny jako wspólnoty wszystkich mieszkańców świata, ale także program wychowania politycznego ze szczególnym uwzględnieniem formacji moralnej oraz wychowania dla pokoju, a ponadto humanizmu promującego naprawę społeczności ludzkiej poprzez podkreślanie dużego znaczenia tzw. wartościowego życia, które może zyskać takie miano między innymi dzięki pracy, prawdzie, wolności narodowej, sprawiedliwości społecznej, sztuce etc.

W części II, poświęconej pedagogice jako nauce o człowieku, winny, moim zdaniem, kolejno znaleźć się artykuły: Ireny W o j n a r *Rozmowa z Profesorem Bogdanem Suchodolskim*, Jerzego K u b i n a *Wychowanie przez naukę*, Henryka D e p t y *Bogdana Suchodolskiego spojrzenie na sztukę i wychowanie przez sztukę*, Marii P r z y c h o d z i ń s k i e j *Współczesne kontrowersje wokół edukacji estetycznej*, Dzierżymira J a n k o w s k i e g o *Autoedukacja szansą pełni indywidualnego rozwoju człowieka*, Lucjana T u r o s a *Pampaedia J.A. Komeńskiego w interpretacji Profesora Bogdana Suchodolskiego*, Jadwigi B i ń c z y c k i e j *Historia jednej pomyłki* oraz Czesława B a n a c h a *O relacjach pedagogiki i polityki edukacyjnej*. Myślę, że taki, a nie inny układ artykułów, pozwoliłby na klarowniejsze i owocniejsze pokazanie myśli pedagogicznej w ujęciu profesora Suchodolskiego. Dzięki takiemu układowi rozdziałów w części II, z pewnością o wiele łatwiej, w sposób bardziej uporządkowany i systematyczny dałoby się przekazać czytelnikom treści z zakresu pedagogiki, które formułował Suchodolski. Pedagogika jako nauka o człowieku jawiłaby się jako ta, którą należy kultywować pod hasłem „wychowania mimo wszystko”, a więc nawet w sytuacji, gdy szeroko pojmowana działalność edukacyjna zdaje się nie spełniać oczekiwań społecznych z nią związanych. Będąc dyscypliną, możnaby rzec, „zorientowaną” na człowieka, siłą rzeczy nawołuje do społecznego uczestnictwa, służby i zaspokajania potrzeb jednostek oraz naprawy świata i ludzi w nim żyjących poprzez zaspokajanie nie tylko potrzeb pragmatycznych społeczeństwa, ale także przyczynianie się do wewnętrznego rozwoju jego podmiotów. Traktując o człowieku, w takim układzie pedagogika ukazałaby się czytelnikom jako dyscyplina, dla której niezmiernie istotny czynnik stanowi wychowanie przez naukę i sztukę, jak również autoedukacja. Ten

pierwszy czynnik wskazuje, jak zdecydowanie ludzie winni kształtować swój styl życia zawodowego i społecznego zgodnie z wymaganiami nauki, skoro ta ostatnia tak bardzo determinuje nowoczesną cywilizację. Wychowanie przez naukę ukazuje więc, w jak dużym stopniu zapamiętywane informacje i wiadomości mogą stać się „plastycznym materiałem”, pobudzającym do refleksji i analizy oraz wzmagającym postęp ludzkiego poznania poprzez wzbudzanie zainteresowań poznawczych, a także generowanie potrzeb, intelektualnych niepokojów i pytań oraz umiejętności posługiwania się rzeczową argumentacją w sprawach dotyczących światopoglądu a nawet moralności.

Jeśli chodzi o wychowanie przez sztukę, to dzięki jego praktykowaniu pedagogika „zorientowana” na człowieka pozwala mu zdobywać głębszą formę wyrazu i niezaprzeczalnie dopomaga w procesie poznawania i samopoznania, dając wiedzę konkretną i obrazową, a więc zwracającą się zarówno do umysłu, jak i uczuć. Ale nie tylko. Poza wartościami poznawczymi dysponuje ona wartościami kompensacyjnymi, „odrywając” człowieka od życia i pomagając mu w gromadzeniu sił jemu służących, jak również uczy postrzegania życia jako bogatego w wartości nieinstrumentalne i ponadkonsumpcyjne.

Z kolei zagadnienie autoedukacji ma niebagatelne znaczenie dla pedagogiki, która swą uwagę kieruje na człowieka. Jako taka, autoedukacja jest niezmiernie istotna. Suchodolski słusznie utrzymywał, że jeśli wychowania nie zastąpi w końcu samowychowanie, to nie ma mowy o jakiegokolwiek możliwości skutecznego oddziaływania na człowieka. Żaden system władzy, realizacja najkorzystniejszej polityki społecznej czy edukacyjnej nie są bowiem w stanie wykształcić w jednostce właściwych, pożądaných cech osobowych, a to dlatego, że jedynie sama jednostka w istocie jest odpowiedzialna za swój dalszy rozwój.

Zdaje się, że byłoby dobrze, gdyby w części III, poświęconej działalności publicznej Suchodolskiego, znalazły się kolejno artykuły takich autorów, jak: Edward Hałóń *Profesor Suchodolski w Polskiej Akademii Nauk*, Rafał Skąpski *Profesor Suchodolski w Narodowej Radzie Kultury*, Czesław Kupisiewicz *Profesor Suchodolski jako ekspert edukacyjny*, Andrzej Góralski *Pedagogika odwagi i nadziei*, Leszek Kuźnicki *O Profesorze Suchodolskim*, Irena Stasiewicz-Jasiukowa *O modelu historii nauki Bogdana Suchodolskiego* i Jerzy Starna w ski *Bogdan Suchodolski jako historyk literatury polskiej*. Taki układ rozdziałów, składających się na III część, w sposób bardziej usystematyzowany ukazałby działalność Suchodolskiego na forum publicznym, prezentując podejmowane przezeń konkretne działania. Dzięki takiemu zestawieniu w sposób bardziej przejrzysty czytelnicy zaznajomiliby się z działalnością „człowieka-instytucji”, który w swoim czasie pełnił bardzo wiele funkcji, a przede wszystkim znany był jako znakomity historyk nauki ukazujący nie tylko trwałość swoich badawczych studiów z jej zakresu jako historii myślenia naukowego, historii przedstawiającej proces jego wyodrębniania się z innych form świadomości, ale także przedstawiający dzieje

nauki polskiej jako nieodłączny element historii kultury narodowej i wprowadzający nowe rozumienie historycznych studiów nad dziejami nauki.

Byłoby rzeczą pożyteczną zamieścić krótkie streszczenie w języku obcym pod każdym z referatów, najlepiej w języku angielskim, aby bardziej przybliżyć treść niniejszej publikacji jej ewentualnym zagranicznym odbiorcom, jak również dołączyć *Erratę*, bowiem w książce występują liczne pomyłki w nazwiskach, nazwach instytucji i zagranicznych tytułach, nie mówiąc już o błędach interpunkcyjnych.

Generalnie rzecz ujmując, publikacja ta zasługuje na miano jednej z najciekawszych pozycji powstałych na podstawie referatów i dyskusji konferencyjnych, traktujących nie tylko o przebogatej myśli, ale również działalności Suchodolskiego. Bogactwo faktów z zakresu dorobku koncepcyjnego, jak i niezmiordowanej działalności profesora na forum publicznym niewątpliwie może inspirować czytelników tej książki do podjęcia własnych poszukiwań na obszarach teoretyczno-praktycznych.

Cennym osiągnięciem redaktorów i współautorów niniejszej książki jest częste zwracanie uwagi na zagadnienia i problemy, które dotąd nie zostały jeszcze naukowo opracowane. Niezaprzeczalnie, niniejsza książka, podkreślając w swoim tytule „trwałość inspiracji” pozostawionych przez Suchodolskiego, sama może stać się inspiracją dla wielu, proponując, by zgłębili oni dotychczas niepoznane obszary myśli i działalności wybitnego profesora.

Książka *Bogdan Suchodolski – w stulecie urodzin. Trwałość inspiracji* zajmie z pewnością istotne miejsce wśród prac poświęconych Suchodolskiemu, takich jak między innymi: *Problemy kultury i wychowania* (Warszawa 1963); *Przeszłość – Przyszłości* (Warszawa 1975); „Rocznik Pedagogiczny” t. 9 Wrocław 1984; „Paideia” t. XVII/1992–93 Wrocław 1994; *Cultura e formazione umana nel pensiero di Bogdan Suchodolski. Atti del Convegno di Studi 7 ottobre 1993, a cura di Rosetta Finazzi Sartor*. Università degli Studi di Padova, Facoltà di Scienze della Formazione, Dipartimento di Scienze dell’ Educazione, Padova 1996; I. W o j n a r, H. K w i a t k o w s k a, Z. K w i e c i ń s k i (red.): *Profesor Bogdan Suchodolski. Jego filozofia, myśl pedagogiczna i działalność*. Warszawa 1996, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne.

Książka ta stanowi znakomite wprowadzenie do dogłębnego poznania przebogatej myśli i działalności profesora Suchodolskiego. Warto dodać, że redaktorzy wraz ze współautorami starali się, zresztą z dużym powodzeniem, aby przekaz owych treści był jasny. Dzięki temu pozycja ta stanie się przystępna nie tylko specjalistom, ale także wszystkim interesującym się postacią i bogatą twórczością profesora Bogdana Suchodolskiego.